

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN *GARİP* ŞİİRİ HAKKINDA GÖRÜŞLERİ
VE *GARİP* ŞİİRİNİN BENZERİNİ YAZMASI ÜZERİNDE TESPİTLER

AHMET HAMDİ TANPINAR'S OPINIONS ABOUT *GARİP* POEM AND
OBSERVATIONS ON WRITING A SIMILAR POEM TO *GARİP* POEM

Cafer GARİPER

Sorumlu Yazar/Corresponding
Author:

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman
Demirel Üniversitesi, İnsan
ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Isparta, Türkiye.

ORCID: 0000-0002-1778-0168

E-mail: gariper@gmail.com

Geliş Tarihi/Submitted: 07.04.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 18.05.2024

Kaynak Gösterim / Citation:
Gariper, Cafer (2024). "Ahmet
Hamdi Tanpınar'ın *Garip* Şiiri
Hakkında Görüşleri ve *Garip*
Şiirinin Benzerini Yazması
Üzerine Tespitler", Yeni Türk
Edebiyatı Araştırmaları. 16/31,
169-190.

[http://dx.doi.org/10.26517/
ytea.565](http://dx.doi.org/10.26517/ytea.565)

Öz

Ahmet Hamdi Tanpınar, sanat hayatı boyunca saf şiir anlayışına bağlı kalan bir şairdir. Bununla birlikte 1941'de Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat'ın ortaklaşa yayımladıkları *Garip* kitabındaki şiirlerin ilgiyi üzerine toplamasının yarattığı etkiyle *Garip* şiirine benzer metinler yazar. Fakat bu metinleri, ölümünden bir yıl kadar önce 1961'de yayımladığı şiir kitabına almaz. Ölümünden uzun yıllar sonra bu metinler Orhan Veli arşivinde bulunarak *kitap-lık* dergisinde yayımlanır. Mîna Urgan tarafından Orhan Veli'ye gönderildiği belirtilen bu kısa biçim metinlerde şairin *Garip* şiirinin benzerini yazmaya çalıştığı görülür. Ayrıca Tanpınar'ın günlüklerinde *Garip* benzeri iki şiirine daha rastlanır. Şairin *Garip* yolunda ilk denemelerinden on sekiz yıl sonra 1959'da *Garip* benzetmelerine yeniden dönüş yaptığı anlaşılmaktadır. Bu makalede önce Tanpınar'ın *Garip* şiiri karşısındaki tavrı, *Garip* şiiri hakkındaki görüş ve değerlendirmeleri ele alınacaktır. Daha sonra *Garip* şiirine yaptığı benzetmeler değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Hamdi Tanpınar, *Garip* şiiri, eleştiri, benzerini yazmak.

Abstract

Ahmet Hamdi Tanpınar is a poet who adhered to the pure understanding of poetry throughout his artistic life. However, the poems in the book *Garip*, published jointly by Orhan Veli, Melih Cevdet and Oktay Rifat in 1941, attracted attention. With the influence of this, Tanpınar writes texts similar to the *Garip* poem. However, he did not include these texts in his poetry book, which he published in 1961, about a year before his death. Many years after his death, these texts were found in the Orhan Veli archives and published in *kitap-lık* magazine. In these short-form texts, which are stated to have been sent to Orhan Veli by Mîna Urgan, it is seen that the poet tried to write something similar to the *Garip* poem. Two more poems similar to *Garip* can be found in Tanpınar's diaries. It is understood that the poet returned to *Garip* metaphors in 1959, eighteen years after his first attempts on the *Garip* path. In this article, Tanpınar's attitude towards the *Garip* poem, his views and evaluations about the *Garip* poem will be discussed first. Later, his analogies to the *Garip* poem will be evaluated.

Keywords: Ahmet Hamdi Tanpınar, *Garip* poem, criticism, writing similar

Extended Summary

Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962), one of the 20th century poets and writers, has an important place in Turkish literature. He is interested in the literary approaches that emerged before him as well as the literary tendencies that emerged after him. Tanpınar, who creates a poem around the pure understanding of poetry, is sensitive to the modern and modernist understandings developing in the world. *Garip* poetry also attracted the attention of the generations that came after him. He appears to have a dual attitude towards the *Garip* movement, consisting of Melih Cevdet, Oktay Rifat and Orhan Veli. For some reasons, he does not like the works of *Garip* members who popularized free poetry in Turkish literature. But on the other hand, he chooses to imitate *Garip*'s poem and write something similar. In this article, we will focus on *Garip*-like texts published in *kitap-lık* magazine and diaries fifty-two years after Tanpınar's death, we will try to trace similar ones among his works within the framework of intertextuality, and we will try to develop opinions on the background and psychodynamics of why he chose to write a similar poem to *Garip*.

Tanpınar has an important place with his literary history, criticism, stories and novels as well as poetry. He prioritizes poetry among his writing activities and gives it special importance. He is a remarkable poet with a poetic view and critical writings on the art of poetry. Tanpınar, who sometimes talks about not being understood properly and being late, seems to not compromise on his pure understanding of poetry. However, when the poetry book *Garip*, consisting of poems by Orhan Veli, Melih Cevdet and Oktay Rifat, was published in 1941 and attracted attention, he wrote similar texts by imitating *Garip* poetry. These texts, which were not included in the poetry book and did not appear in any publication during his lifetime, consist of his effort to write something similar to the *Garip* poem, especially the Orhan Veli poem. Considering that the members of *Garip* are trying to destroy, including Tanpınar, artistic poetry, pure poetry and to make a radical change in the understanding of poetry that they has come down to them, it becomes interesting that Tanpınar wrote a similar poem to *Garip*. Because, like some poets of the period, Tanpınar also criticizes *Garip* poetry from time to time.

While Orhan Veli, Melih Cevdet and Oktay Rifat wanted to destroy the tradition in Turkish poetry, they declared war on the understanding of poetry that came to them, especially the understanding of pure poetry, one of the prominent trends of the period, that is, the canon represented by Ahmet Hâşim and Yahya Kemal. Within the pure understanding of poetry that Orhan Veli and his friends fought against, it is necessary to include the works of his youth and the understanding of poetry and works of poets such as Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Muhip Dıranas, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Hamdi Tanpınar. The first works of the *Garip* movement, which wanted to make radical innovations

in Turkish literature, appeared in magazines as far back as 1937-1938. *Garip's* poem attracting attention goes back further, to the publication of Orhan Veli's poem "Kitabe-i Seng-i Mezar" in the *Insan* magazine dated October 5, 1938, and the discussions surrounding it. The discussions and polemics that arose upon the publication of this poem paved the way for the writing of Orhan Veli's poetic article, which would later be included in the book jointly published by the three poets with the title "Garip". The poetic article titled "Garip" placed at the beginning of the book and the poems collected in the book are in the nature of a rebellion against the Turkish poetry that existed until that day. *Garip* members object to artistic pronunciation, meter, rhyme, harmony, figures of speech, and the inclusion of another art such as painting and music in poetry. They declare war on all poetry traditions, especially pure poetry, until it comes to them, and they want to destroy it. The publication of *Garip's* poem in book form caused criticism to focus on it. There are criticisms about *Garip's* poem. One of the writers and poets who criticized *Garip* poetry is Tanpınar. The fact that Tanpınar writes texts similar to *Garip* does not mean that he likes *Garip* poetry. It seems like he wants to show that such texts can be written easily. The fact that he did not include the texts he wrote in the poetry book he published about a year before his death shows that he did not take the texts written seriously out of boredom. The fact that he wrote a similar poem to *Garip* in the years close to his death also means that he could not break away from *Garip* poetry. These texts, which he turned into a kind of entertainment and game, also show that he was experiencing a psychological dilemma. The fact that *Garip* poem became famous despite all its simplicity expresses the pain of Tanpınar's own art not becoming widespread and not being famous.

Giriş

Türk edebiyatında Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962), edebiyat tarihçiliği, eleştirileri, hikâye ve romanları yanında şiir sanatıyla önemli bir yere sahiptir. O, kalem faaliyetleri içerisinde şiiri öne alır, ona özel bir önem verir. Şiir sanatı üzerine eleştirel yazıları ile poetik görüşü de olan dikkate değer bir şairdir. Zaman zaman gereğince anlaşılmadığından, geç kaldığından söz eden Tanpınar, bağlı olduğu saf şiir anlayışından taviz vermez görünür. Fakat 1941'de Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat'ın şiirlerinden oluşan *Garip* adlı şiir kitabı yayımlanıp dikkatleri üzerine toplayınca *Garip* şiirine benzer metinler yazar. Şiir kitabına girmeyen, sağlığında herhangi bir yayın organında da görünmeyen bu metinler, onun *Garip* şiirinin, özellikle de Orhan Veli şiirinin benzerini yazmak/benzerini yapmak uğraşından oluşur. *Garip* mensuplarının, geleneğe bağlı şiir anlayışları yanında Tanpınar'ın da içinde yer aldığı şairane şiiri, saf şiiri yıkmak, kendilerine kadar gelen şiir anlayışında köklü bir değişiklik yapmak için uğraş verdiği düşünülürse, Tanpınar'ın *Garip* şiirinin benzerini yazması ilgi çekici hâle gelir. Çünkü dönemin kimi şairleri gibi zaman zaman *Garip* şiirini Tanpınar

da eleştirir. Bu makalede Tanpınar'ın ölümünden elli iki yıl sonra *kitaplık* dergisinde yayımlanan *Garip* benzeri metinler üzerinde durulacak, şairin kalem ürünleri arasında metinlerarasılık çerçevesinde benzerlerinin izinin sürülmesi çabasında olunacak, onun niçin *Garip* şiirinin benzerini yazmak yoluna gittiğinin arka planı ve psikodinamiği üzerinde görüşler geliştirilmeye çalışılacaktır.

Orhan Veli Kanık (1914-1950), Oktay Rifat Horozcu (1914-1988) ve Melih Cevdet Anday (1915-2002), Türk şiirinde geleneği yıkmak isterken kendilerine kadar gelen şiir anlayışlarına, özellikle de dönemin öne çıkan yönelimlerinden saf şiir anlayışına yani daha çok Ahmet Hâşim ile Yahya Kemal'in temsil ettiği kanona savaş açarlar. Orhan Veli'nin ve arkadaşlarının savaş açtığı saf şiir anlayışı içerisinde gençlik yıllarının kalem ürünleriyle Ahmet Kutsi Tecer, Ahmet Muhip Dıranas, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi şairlerin şiir anlayışlarını ve kalem ürünlerini de saymak gerekir.

Türk edebiyatında köklü yenilik yapmak isteyen *Garip* mensuplarının ilk kalem ürünlerinin dergilerde görünmesi 1937-1938'e kadar iner (Sazyek 35-36). *Garip* şiirinin dikkatleri üzerinde toplaması ise Orhan Veli'nin 5 Ekim 1938 tarihli İnsan dergisinde "Kitabe-i Seng-i Mezar" şiirinin yayımlanması ve etrafındaki tartışmalara dayanır. Bu şiirin yayımlanması üzerine ortaya çıkan tartışmalar ve polemikler daha sonra üç şairin ortaklaşa çıkaracakları kitaba "*Garip*" başlığıyla girecek olan Orhan Veli'nin poetik yazısının yazılmasına zemin hazırlar. "*Garip*" başlığını taşıyan bir yazıyla Melih Cevdet, Oktay Rifat ve Orhan Veli'den seçilmiş şiirlerin yer aldığı 1941'de yayımlanan *Garip* kitabı, yeni şiir anlayışına bağlı kalem ürünlerinin toplu olarak okuyucunun karşısına çıkmasını sağlar. Kitabın başına konan "*Garip*" başlıklı poetik yazı ve kitapta toplanan şiirler, o güne kadar gelen Türk şiirine başkaldırı mahiyetindedir. *Garip* mensupları, başta sanatkârane söyleyiş olmak üzere ölçüye, kafiye, ahenge, söz sanatlarına, şiirde resim ve müzik gibi bir başka sanatın yer almasına karşı çıkarlar. Alelade, konuşma diliyle şiir dilinin arasındaki farkı ortadan kaldıran, sıradan bir şiir dili kurmak isterler. Ahmet Hâşim şiiri (saf şiir) başta olmak üzere kendilerine gelinceye kadar bütün şiir geleneğine savaş açar, onu yıkmak düşüncesiyle hareket ederler.

Bu ve benzer argümanlarla ortaya çıkan *Garip* şiiri, kısa sürede ilgiyi üzerine toplar. Hakkında olumlu ve olumsuz görüşler ileri sürülür. Kimi şairler *Garip* etkisinde şiirler yazarlar. *Garip* kuşağından Orhan Murat Arıburnu, Fethi Giray, Metin Eloğlu, Talip Apaydın, Nahit Ulvi Akgün, Halim Şefik Güzelson, Rüştü Onur, Muzaffer Tayyip Uslu gibi adlar bunlar arasında sayılabilir (Sazyek 318).

Buna karşılık *Garip* şiirine taraftar olmayan, ona karşı cephe alan şair ve yazarlar da bulunmaktadır. Başta saf şiir anlayışına bağlı şairler olmak üzere dönemin edebiyat dünyası yer yer *Garip* şiiri üzerinde değerlendirmelere, eleştirilere ve polemiklere yönelir. *Garip* şiirine cephe alan, onu çeşitli yönleriyle eleştiren yazar ve şairlerden biri de Ahmet Hamdi Tanpınar'dır.

1. Tanpınar'ın Dünyasında Orhan Veli ve *Garip* Şiiri

Garip şiirinin ortaya çıktığı yıllardan yaklaşık yirmi yıl önce saf şiir anlayışı çevresinde şiirler ortaya koymaya başlayan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Garip* hareketi karşısındaki tavrını onun makale, deneme, röportaj ve günlüklerinden hareketle belirlemek mümkündür. Tanpınar'ın, saf şiir anlayışını sürdüren dönemin diğer şairleri gibi, *Garip* şiirine eleştirel bir bakış getirdiği söylenebilir. Bunda bağlı olduğu estetik anlayışın rolü büyüktür. Bununla birlikte *Garip* kitabının yayımlandığı yıl olan 1941 itibarıyla Tanpınar'ın artık kırk yaşında, estetiğini kurmuş bir şair olmasının da etkili olduğu düşünülebilir.

Tanpınar'ın *Garip* şiiri hakkındaki değerlendirmelerine çeşitli yazılarında tesadüf edilir. Fakat onun başlı başına *Garip* şiiri için yazdığı bir yazıya rastlanmamaktadır. Çeşitli makalelerinde, denemelerinde, mektuplarında, röportajlarında ve günlüklerinde *Garip* şiiri üzerinde kimi değini, değerlendirme ve eleştirileri yer almaktadır. Bu tür değini, değerlendirme ve eleştirilerinde *Garip* şiirinin poetik ve estetik dünyasıyla birlikte uyandırdığı ilgi üzerinde durma ihtiyacı duyar. Yer yer *Garip* şiiriyle karşılaştırdığı kendi şiirinin gereğince ilgi uyandırmamış olmasının üzüntüsünü yaşar. Bu noktada bir kriz yaşadığı anlaşılan şair, kendi şiirinin yeterince ilgi görmediği düşüncesini taşır. *Garip* şiirinin bütün basitliğine rağmen edebiyat dünyasında okunuyor ve tartışılıyor olmasının arka planı üzerinde durmayı yeğler. Fakat kendi şiirinin *Garip* şiiri gibi bir yankı uyandırmamış olmasının sebepleri üzerinde gereğince durma ihtiyacı duymaz. Karşılaştırmaları yakınmaktan pek öteye geçmez.

O, Ekim 1958 tarihli *Yelken* dergisinde "Edebiyatımızda Duraklama mı Var?" adıyla çıkan bir röportajında Orhan Veli şiiri için şunları söyler:

Orhan Veli'den beri bir çeşit yârenlik, şiirin büyük üslup işi olduğunu bize unutturdu. Hülâsa biraz da iyi niyetlerimize bu sanatı feda ettik. Asıl hazin olanı, çok dikkate değer istidatların bile parçalı kalmasıdır. Sanki sekiz asırlık mani yetişmezmiş gibi Japon'ların üç mısralık şiirine bile heves ettik (*Yaşadığım Gibi*: 320).

Bu eleştirel bakışta onun *Garip* şiirini beğenmediği açıkça kendini belli eder. Daha ileri giderek "bu sanatı feda ettik" demesine bakılırsa Türk şiirinin dikkate değer bir düşüş yaşadığı, değer yitimine uğradığı düşüncesinde olduğu ortaya çıkar. Onun *Garip* şiirini beğenmemesindeki temel sebeplerden biri, *Garip*/Orhan Veli şiirinin "bir çeşit yârenlik" özelliği taşıması, şiirin "büyük üslup işi olduğunu unutturması"dır. Tanpınar, *Edebiyat Dersleri*'nde *Garip* şiirinden söz ederken "yârenlik" kelimesinin yerine bu defa "yârenlik" kelimesiyle yakın anlamlı "şaka" kelimesini kullanır. "Bugün iki türlü edebiyat var" dedikten sonra "İlşin şaka tarafında olanlar: Orhan Veli" (2002: 214) şeklinde tespitte bulunur.¹

Garip şiirini beğenmemesinin bir başka sebebi ise onun bakışıyla yetenekli

¹ Tanpınar'ın bu tespitini, aradan geçen uzun yıllar sonra Melih Cevdet'in Celal Üster'e verdiği bir söyleşide *Garip* döneminde yazdıkları şiir için "biz şaka ediyorduk" (2002: 5) demesi doğrudur.

şairlerin parçalı kalmasıdır. "Sanki sekiz asırlık mani yetişmezmiş gibi Japon'ların üç mısralık şiirine bile heves ettik" derken de kapalı olarak *Garip* mensuplarının Japon şiirindeki haikudan yararlanmasına gönderme yapar. *Edebiyat Dersleri*'nde Tanpınar'ın parçalı kalmaktan ne kastettiği açıklık kazanmaz. Devam eden kısımda Japonların on yedi heceden oluşan üç dizelik haikusuna gönderme yapmasına bakılırsa kısa biçim metinleri, parça yazıyı kastettiği çıkarılabilir. Anlık kavrayış, bir durumu işaret etme üzerine oturan bu yalın, özlü ve kısa biçim metinlere *Garip* şiirinden önce de rastlanır. Ayrıca daha önce Ahmet Hâşim'in de yararlandığı haiku ile halk şiirinin manisi arasında dikkate değer fark vardır. Onun muhafazakâr bir tutumla getirdiği eleştirinin, *Garip* hareketiyle Türk şiirinin fazla savrulduğu düşüncesi üzerinde toplandığı görüşünde olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

Tanpınar'ın *Garip* mensupları arasında ortaokuldan öğrencisi olan Orhan Veli'ye (*Yaşadığım Gibi*, 416; 1992: 447-448; 1992: 115-116) ayrıcalıklı bir yer verdiği görülür. 1959'da yayımlanan "Türk Edebiyatında Cereyanlar" makalesinin "Orhan Veli ve Yeni Populisme" alt başlığı altında *Garip*'in ortaya çıkışına kısaca değindikten sonra ağırlıklı olarak Orhan Veli şiirini değerlendirir. Bu makalede onun Yahya Kemal'den sonra en geniş yeri Orhan Veli'ye ayırmış olması dikkat çeker (1992: 115-116). Bu tutumunun *Garip* mensuplarının Türk şiirine getirdiği köklü yeniliği değerlendirmek istemesi yanında *Garip*/Orhan Veli şiirine karşı olan ilgisini gösterdiği anlamını çıkarmak güç değildir.

Şiirde popülizmin asıl temsilcisi olarak gördüğü Orhan Veli'nin Süleyman Efendi tipini, "her türlü idealizmin ve değer hiyerarşinin dışında ilk doğmuş insan yahut bilinmeyen ameliyelerden geçmiş ve transcendantal'le her türlü alâkasını kesmiş bir mahlûk gibi sadece var olmakla yetinir" (1992, 115) şeklinde değerlendirir. "1940'tan sonra yetişenlerin nesrinde ve şiirinde en çok rastlanan şeylerden biri de bu alibi (asıl benliğin yokluğu) olacaktır" (1992, 216) diyen Tanpınar, Orhan Veli'de bu insan tipinin çeşitlendiğine dikkat çeker. Santimentalizmini şehirli türkülerinde trajedisiyle yakaladığı fikrini taşır. Türkülerde sürdüğünü düşündüğü bu tipin "fazla şakada kalması"nı ve "safderunluğu hemen hemen tek vasıta gibi kullanması"nı eleştirir. Onun şiirinin serbest yazmayı yaymasına, basit insanı şiire taşımasına temas ettikten sonra Orhan Veli şiirindeki alay ve hicve vurgu yapar. "İstanbul Türküsü"nde ferdi hayatını bu metne söylettiğini ifade eder. "İstanbul'u Dinliyorum"u şiir sanatı bakımından beğendiği anlaşılır (1992, 116). Ona göre *Garip* mensuplarının yaptığı "edebiyatımızı şâirane modalardan kurtarmak ve bir de dilimizi ilk aruz denemelerinden itibaren Türk şiirinin hâkim vasfı görünen müzikaliteyi sarsmak olmuştur" (1992, 115). Yazısında küçük bir yer ayırdığı Melih Cevdet'le Oktay Rifat'ın şiirinin Orhan Veli şiiriyle olan benzerliğine vurgu yapar. Orhan Veli'deki alay ve hiciv "bu iki şairde daha keskin ve realizm daha kuvvetlidir" (1992: 116) yargısında bulunur. Fakat bu iki şair üzerinde bakışını fazla genişletmez.

1.1. Orhan Veli'nin Tanpınar Şiirine Bakışı

Orhan Veli'nin Tanpınar şiirine yönelik açık bir eleştirisine rastlanmamaktadır. Fakat doğrudan olmasa bile poetik görüşleri ve şiiriyle Orhan Veli'nin ve diğer Garip mensuplarının kendilerine gelinceye kadarki Türk şiirine, bu arada özellikle saf şiir anlayışına, karşı olduğu çıkarımında bulunmak güç değildir. Daha önce de ifade edildiği gibi saf şiir anlayışı çerçevesinde değerlendirilebilecek olan Tanpınar'ın şiiri, Ahmet Hâşim ve Yahya Kemal'in şiiriyle birlikte *Garip* tarafından olumsuzlanan şiir anlayışı dairesinde yer alır. Nitekim *Garip* "Önsöz"ünde Orhan Veli, sanatların tedahülüne taraftar olmadığını söylerken Ahmet Hâşim'in adını anma ihtiyacı duyar (1941: 9). Şairane söyleyişi eleştirir ve yıkılmasının gerekliliği üzerinde durur (1941: 15). Onun şiirde karşı çıktığı ölçüden, kafiyeye, ahenkten söz sanatlarına, mısraçı şiirden şiirde bütüncüllüğe kadar şiirde görülebilecek öğelerin büyük çoğunluğu saf/öz şiirde bulunmaktadır. Bütün bunlar, Orhan Veli'nin yıkmak istediği şiir anlayışının ve yöneliminin merkezinde Tanpınar'ın da içinde olduğu saf/öz şiirin önemli bir yer tuttuğunu gösterir.

Bununla birlikte Orhan Veli'nin 1947'de yayımlanan *Yenisi* adlı kitabında yer alan "Denizi Özleyenler İçin" şiirinde Tanpınar'ın "Bursa'da Zaman" şiirinden gelen bir etkiden söz etmek, her iki şiir arasında metinlerarasılık kurmak mümkündür. Tanpınar'ın "Bursa'da Zaman" şiirinde yer alan,

Ovanın yeşili göğün mavisi

Ve mimarîlerin en ilâhisi (Tanpınar, 1976: 51)

ile Orhan Veli'nin "Denizi Özleyenler İçin" şiirinin

Suların yeşili, göklerin mavisi,

Lâpinaların en hârelişi... (*Yenisi*: 18)

dizeleri arasında metinlerarasılıktan söz edilebilir. Yer yer *Garip* estetiğinden uzaklaşmaya başladığı dönemin ürünü olan bu şiirle Orhan Veli'nin Tanpınar'ın şiiriyle eğlenmek için yazdığı ileri sürülür. Cemal Süreya, "Orhan Veli'nin Yanlışı" başlıklı yazısında onun "Denizi Özleyenler İçin" şiirinde Tanpınar'ı alaya aldığını söyler. Söz konusu şiirde geçen

Lâpinaların en hârelişi... (*Yenisi*: 18)

dizesinin Tanpınar'ın "Bursa'da Zaman" şiirinden hatalı aktarılan,

Minarelerin en ilâhisi²

dizesiyle eğlenmek için yazıldığını (1976; 137) iddia eder. Fakat Orhan Veli'nin bu dizesi her ne kadar Tanpınar'ın söz konusu dizesinin müzikal dalgalanışını anırtırsa da içinde *eğlenmeyi*, *alay*ı barındırdığı yargısına varmak güçtür. Orhan Veli'nin "Denizi Özleyenler İçin" şiiri, onun *eğlenme* (yergi, alay, hiciv) dışında yazdığı metinlerden biri olarak değerlendirilmeye müsaittir.

² Cemal Süreya'nın bir kelimesini eksik, bir kelimesini de hatalı aktardığı bu dizenin doğru şekli şöyledir: "Ve mimarîlerin en ilâhisi" (Tanpınar, 1976: 51).

1.2. Tanpınar'da İlgi Görmemişlik Duygusu ve *Garip*/Orhan Veli Şiiri

Tanpınar'ın *Garip*/Orhan Veli şiirinin benzerini yazmasının, zaman zaman eleştiri getirmesinin yanında içinde Orhan Veli'nin de bulunduğu kimi şairleri ve onların şöhretlerini kendisi için probleme dönüştürdüğü de görülür. Ölümünden yaklaşık sekiz ay önce, "1 Haziran [1961]" tarihli günlüğünde kendi şiirini değerlendirirken Faruk Nafiz ile Cahit Sıtkı'nın yanında Orhan Veli'nin adını anarak şunları yazar:

Daima derinleştim. Sıfırdan başlamış gibiydim. Bu sıfır Yahya Kemal ve Haşim hariç Türk şiirinin değer seviyesiydi. Eğer burada genişlemeye razı olsaydım benim de hiç olmazsa Faruk [Nafiz Çamlıbel] kadar bir şöhretim olurdu. Biraz kaysaydım Orhan [Veli Kanık] ve Cahit'ten [Sıtkı Tarancı] fazla sevilen sanatçı olurdu (Tanpınar, 2018: 290).

Bu cümleler Tanpınar'ın *Garip*/Orhan Veli şiiri dâhil olmak üzere döneminin şiiri ve şairleri karşısında kendi yerini belirleme çabasını gösterir. O, ortaya koymuş olduğu şiirin niteliğinden değil, ilgisizlikten, şöhret olamamaktan, sevilmemekten hoşnutsuz görünmektedir. Bu da Tanpınar'ın Orhan Veli (*Garip*) şiiri karşısında bir komplekse sürüklenmesine yol açar. Onun Orhan Veli (*Garip*) şiirinin benzerini yazma çabasını bir yanıyla iç dünyasında durmadan derinleşen bu kompleksle açıklamak mümkün görünmektedir.

Tanpınar, yakınlıkla kendi şiiriyle *Garip* şiiri arasında karşılaştırmaya gittiği yazılarında asıl sebepler üzerinde durmaktan uzak görünür. Onun anlamak istemediği kimi durumlardan söz etmek gerekir. Bunlar, saf şiir anlayışının II. Meşrutiyet yıllarından itibaren yaklaşık otuz yıldır Türk edebiyatında başlıca yönelimlerden biri olması, kanıksanması, bu sebeple yeni çıkan bir hareketin (*Garip*) ilgi odağına dönüşmesidir. Ayrıca *Garip* hareketi, gerek poetik görüşüyle, gerekse adına uygun şekilde dönemi için alışılmadık, ilginç bir şiir getirmesiyle ilgiyi üzerinde toplar. Bu ilgi, beğenin yanında karşı çıkışı da bünyesinde barındırır. Bir başka sebep, saf şiir anlayışı çerçevesinde Tanpınar'ın şiirinin seçkin bir şiir olması, birikim sahibi okuyuculara seslenmesidir. Bunun tersine *Garip* şiiri, popülist tavrıyla alelâde insanı şiirine taşıdığı gibi orta düzeyde öğrenim görmüş geniş insan kitlesinin okuyabileceği bir metin inşa etmenin peşindedir. Muhtemelen bu ayrıntıların ayırıcılığı olan Tanpınar, bütün bunları görmezden gelir.

1.3. Tanpınar'ın Şiirinde Orhan Veli/*Garip* Etkisi

Garip şiirine uzun zaman eleştirel dikkatle yaklaşan, onda bulunduğu eksik ve hataları gösteren Tanpınar'ın şiirinde *Garip*'ten gelen etkiden söz etmek mümkündür. İlk bakışta bir paradoks gibi görünen bu durum, bir tarafıyla da dünya şiirindeki değişimle ilgilidir. Modernist akımlarla 19. yüzyılın sonlarından itibaren dünya şiiri önemli bir değişim içerisine girer. Bu değişim, 20. yüzyılın başlarında hız kazanır. Serbest şiir yaygınlaşır. *Garip* şiiri, söz konusu modernist akımların bir

sonucudur. Saf şiir anlayışında ve hece ölçüsünde yaklaşık otuz yıl direnen Tanpınar, *Garip* hareketiyle serbest şiirin yaygınlık kazanması üzerine serbest şiire geçme ihtiyacı duyar. Nitekim Mehmet Kaplan, dolaylı yoldan da olsa onun 1949'dan itibaren serbest şiire yönelmesini Orhan Veli/*Garip* etkisiyle ilişkilendirir:

1940-1950 yılları arasında hece vezni ile pek çok şiir yazılmıştır. Başarılı eserlerini 1940-1950 arasında veren Orhan Veli nesli hece şiirini mağlup etmiş ve Türk edebiyatına serbest şiiri hakim kılmıştır. Tanpınar gibi, hece şiirinin en güzel ve mükemmel eserlerini veren usta bir şâirin serbest tarzda şiirler yazması bu mağlubiyeti gösteren en kuvvetli delillerden birisidir (Kaplan 162).

Garip hareketi üzerinde geniş bir araştırma yapan Hakan Sazyek ise Tanpınar'ın 1949-1953 yılları arasında serbest tarzda yazılmış sekiz şiirinin bulunduğunu belirtir. Sazyek'in de ifade ettiği gibi bu şiirlerde Tanpınar, heceden ayrılmasına rağmen kafiyeyi sürdürür. Sazyek, onun "Son Yağma" ile "Başımızın Üstünde Bir Bulutun" adlı şiirleri "dize sayısı bakımından kırklı yıllarda yaygınlaşan 'kısa şiir' anlayışının etkisinde kabul edilebilir" dedikten sonra "[a]yrıca Tanpınar gibi sözcük seçme işlemine büyük özen gösteren, dolayısıyla konuşma dilinin öğelerine pek fazla yer vermeyen bir şairin, ikinci şiirde günlük dilin sınırları içinde kalan bir sözcük öbeğini kullanmış olması da bu bağlamda dikkati çeken bir husustur" (1999: 287) cümlesini ekler. Tanpınar'ın "Başımızın Üstünde Bir Bulutun" şiirini aktararak *Garip* etkisini belirginleştirmek için koyu yazarak dördüncü dizeye vurgu yapar (1999: 287):

Başımızın üstünde bir bulutun
Güneşe asılmış gölgesi,
Uzakta toz halinde dağılan

Yoğurtçu sesi,

Gün bitmeden başladı içimizde
Yarınsız insanların gecesi (1976: 83)

Tanpınar şiiri üzerinde Orhan Veli/*Garip* şiirinin kuvvetli etkisinden söz edilemez. Mehmet Kaplan da Hakan Sazyek de bu konuda temkinli davranır. Bununla birlikte Tanpınar şiirinde Orhan Veli/*Garip* şiirinden, 1940 kuşağından gelen sınırlı bir etkiden söz etmek mümkündür. Bu etkinin izi, onun serbest şiire yönelmesinden bir iki şiirinde halkın hayatına doğru şiirini açmasına kadar sürülebilir. Onun söz konusu şiirlerinde, Orhan Veli'nin karşı olduğu şairane söyleyişin yerini de basitlik, sıradanlık alır. Fakat şair, bu basitlikte ve sıradanlıkta ısrar etmez. Şairane söyleyişi daha sonraki şiirlerinde sürdürür. Bu da onun kısa zaman diliminde/dilimlerinde *Garip* şiiriyle olan ilişkisini, etki alanını gösterir. Fakat bu geçici etki bir süre sonra kaybolur. Şair, uzun yıllardır peşinde olduğu estetiğin gelişmiş örneklerini serbest şiir anlayışı çerçevesinde vermeyi sürdürür.

2. Metinlerarasılık, Benzeriniyazmak ve Tanpınar'ın *Garip*/Orhan Veli Benzetmeleri

Tanpınar'ın, *Garip* kitabının yayımlanması üzerine *Garip* şiirine benzeterek yazdığı metinler, metinlerarasılık ve onun alt dalı olan benzeriniyazmak çerçevesinde değerlendirilebilir. Metinlerarasılık, bir metnin kendinden önce yazılan metinlerle olan ilişkiler ağını gösterir. Bu anlayışa göre bir metin hep kendinden önce yazılmış metinlerden beslenir. Çünkü bir metin önceki metinlerden bağımsız değildir. Bu konuda Kubilây Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler* adlı çalışmasında,

(...) ister çağdaş ister eski, ister klasik metinler söz konusu olsun, metinlerarasılığın her yazı kılıfına özgü değişmez bir özellik olduğunu, hiçbir metnin daha önce yazılmış başka metinlerden bağımsız olarak yazılamayacağını, açık ya da kapalı bir biçimde her metnin daha önce yazılmış metinlerden izler taşıdığını, önceki metinleri anımsattığını (1999, 19)

ifade eder.

Metinlerarası ilişkiler çerçevesinde bir yöntem olarak kullanılan benzeriniyazmak ise bir metni model olarak alıp onun bir benzeriniyazmak, ona öykünmek anlamına gelir. Edebiyatta benzeriniyazmak şöyle tarif edilebilir:

Bir yazarın biçiminin, bir yapıtının içeriğinin bir başkasınca yeni bir metin içerisinde taklit edilmesi işlemi olan öykünmede taklit işlemi özgün metne bağlı kalınarak yapılabileceği gibi, örtük bir taklit işlemi biçiminde de gerçekleştirilebilmektedir. Bir yazarın dil ve anlatım özellikleri, sözleri taklit edilerek gerçekleşen öykünme yalnızca biçimsel bir taklitle sınırlandırılmamalıdır, bir metnin özgün içeriği, izleği de taklit edilebilir. Yazar bu yolla aynı biçimde başka bir metni, aynı düzgüyle kopyalayarak yeni bir yapıt üretir (Aktulum, 2011: 343).

Benzeriniyazmada yazar, öykünme ve yansılama gibi yazma tekniklerine başvurur. Öykünmede bir metnin biçimi taklit edilir (Aktulum, 2011: 342). Yansılama ise içerik taklidi yapılıdır (Aktulum, 2011: 342).

Biryazarın biçiminin, bir yapıtın içeriğinin bir başkasınca yeni bir metin içerisinde taklit edilmesi işlemi olan öykünmede taklit işlemi özgün metne bağlı kalınarak yapılabileceği gibi, örtük bir taklit işlemi biçiminde de gerçekleştirilebilmektedir. Bir yazarın dil ve anlatım özellikleri, sözleri taklit edilerek gerçekleşen öykünme yalnızca biçimsel bir taklitle sınırlandırılmamalıdır, bir metnin özgün içeriği, izleği de taklit edilebilir. Yazar bu yolla aynı biçimde başka bir metni, aynı düzgüyle kopyalayarak yeni bir yapıt üretir (Aktulum, 2011: 343)

Aktulum'un ifadesiyle yazarlar değişik gerekçelerle öykünmeye başvururlar: "Bir başka yazara saygıyı bildirmek yanında onu eleştirmek, yermek, alaya almak, yeni (sahte) bir yapıt ortaya koymak ya da Proust'un yaptığı gibi, kendi biçimini yaratmak amacıyla ötekinin yapıtından yola çıkmak, onu taklit etmek yoluna gidilir" (Aktulum, 2011: 343).

Tanpınar'ın *Garip* şiirinin benzeriniyazması, ona öykünmesi veya bir başka

söyleyişle *Garip* benzetmelerinden sekizi, *kitap-lık* dergisinin Mart-Nisan 2014 tarihli 172. sayısında dosya hâlinde yayımlanır. Bu metinlere *kitap-lık*'tan aktarılarak Haluk Oral'ın 2015'te Yapı Kredi Yayınları arasında baskısı yapılan *Bir Roman Kahramanı Orhan Veli* kitabında da yer verilir (2016: 25-26). Oral, *kitap-lık*'tan aktardığı Tanpınar'ın benzetmelerinin altına "Tanpınar'ın üniversite hocalığı sırasında Orhan Veli şiirine nazire olarak karaladığı bu şiirlerin hikâyesi *Kitap-lık* dergisinde yayımlanmıştı" notunu düşer (2016: 25).

"MY" imzasıyla *kitap-lık* dergisinde yer alan sunuş yazısına göre Tanpınar, büyük ihtimalle *Garip* kitabının yayımlandığı yıl olan 1941'de *Garip* benzetmelerini yazar. O yıllarda fakültede asistan olan Mîna Urgan (1915-2000) tarafından Orhan Veli'ye gönderilen metinler, Orhan Veli arşivindeki yerini alır. Dergide, söz konusu metinlerin Orhan Veli arşivinden onun kardeşi Fûruzan aracılığıyla alındığı belirtilmektedir (*kitap-lık*, 2014: 7). Metinlerin eski harfli el yazısı orijinaline de yer verilen dosyada ayrıca, bir süre Tanpınar'ın asistanlığını yapan Turan Alptekin'in, *Garip* tarzı metinlerin yer aldığı kâğıtlardaki el yazısının Tanpınar'a ait olduğunu belirten mektubu da aktarılmaktadır. Tanpınar'ın *Garip* benzetmeleri *Garip* kitabının yayımlandığı yıllara sınırlı kalmaz. Onun *Garip* benzetmelerine uzun yıllar sonra yeniden döndüğü görülmektedir. Hastanede yattığı sırada 1959'da tuttuğu günlüklerinde *Garip* benzeri iki metne daha rastlanır.

Tanpınar'ın *kitap-lık* dergisinde çıkan öykünmelerini Orhan Veli'ye gönderen Mîna Urgan'ın ona hitaben yazdığı not/mektup şu şekildedir:

Geçenlerde Ahmet Hamdi'ye ilham geldi bu şiirleri ve diğer birçok şiirler yazdı. Artık size taş çıkarmaya karar vermiş. İki gündür durmadan böyle şiir yazıyor. Sana bir kaç numune gönderiyorum. (Söz aramızda ciddi olarak yazdıklarından iyidir.) Sakın alay olsun diye bastırmayın. Ahmet Hamdi ayrıca size selamlar gönderiyor. Geçen gün bir imtihanında beraber mümeyizdik. Boyuna şiir yazdı. Bir tanesinde Almanların ta oralardan kalkıp buraya geleceklerini söylüyor: 'Haydi, yüreklerinde merhamet yok, ayaklarında nasır da mı yok?' diyor (2014: 7).

Mîna Urgan'ın Tanpınar'ın *Garip* tarzı "İlki gündür durmadan böyle şiir" yazdığını söylemesine bakılırsa Orhan Veli arşivinden çıkan bu küçük metinlerden başka metinlerin de olması gerektiği düşüncesi doğar. Büyük ihtimalle çalاکalem yazılan bu metinler, yayımlanmadığı ve korunmadığı için ortadan kalkmış olmalıdır. Bununla birlikte Tanpınar'ın yayımlanmış eserlerinin, mektuplarının, ders notlarının ve arşivinin de bu dikkatle gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır. Nitekim yapılan taramada Tanpınar'ın günlüklerinde Orhan Veli/*Garip* şiirine benzeyen iki metne daha rastlanmaktadır.

Tanpınar'ın *Garip* benzetmelerine uzun aradan sonra günlüklerinde de rastlanması ilgi çekicidir. Nisan 1959'da hastanede tuttuğu günlüklerinde "Bayramın ikinci günü. Adalet'lerde uçurtma için" dedikten sonra şu metne yer verir:

Bu uçurtma kırmızı ve mavi

Akan yıldız cinsinde
 Sanma fezaya gider,
 Bu balkonda toplanmış
 Birkaç kişinin hasretidir
 Geçmiş zamana gider (Tanpınar, 2018: 157).

Hemen altında ise "Orhan Veli Tazında 'Ölü'" dedikten sonra,

Hiçbir bahar ona bu kadar çiçek getirilmedi!
 Ling san fori'ye bu kadar çok
 Hiçbir bahar çiçek getirilmedi.
 Yazık ki Ling san fori daha ince kokuların
 Dünyasındaydı artık (Tanpınar, 2018: 157)

dizelerinin yer aldığı metni kaydeder. Arkasından da "[b]u tarzda bir şey ile nükteden kurtulunabilir" notuna yer verir. Anlaşılan o, ömrünün sonuna kadar *Garip* şiiri üzerinde düşünmüş, bu şiiri kendi şiir anlayışı doğrultusunda tamir etmek istemiş görünmektedir. Saf şiir anlayışına bağlı olan Tanpınar'ın *Garip* şiirindeki nükteye karşı olduğu, nükteyi şiirden çıkararak *Garip* şiirini tamir etmek istediği söylenebilir. O, bu konuda yalnız değildir. 1952'de verdiği bir röportajda Yahya Kemal de Orhan Veli'nin "Vatan İçin" şiirini beğenmekle birlikte, söz konusu metindeki nükteye dikkat çektikten sonra "İşliir ayrı nükte ayrıdır" (Çınarlı, 1952: 3) yargısında bulunur.

Günlüklerinde yer alan bu iki metin, benzerini yazmanın dairesinden çıkmadan yeni bir boyut daha kazanır. Mîna Urgan'ın gönderdiği sekiz metinden farklı olarak şair, *Garip* şiirinde ayıklamaya gider. Kendisinin de ifade ettiği gibi *nükteyi* şiirden çıkarır. Çünkü onun bakışıyla *nükteyle/şakayla* şiir uyuşmaz. Tanpınar'ın, *Garip* şiirinin şairaneliğe, ahenge, ölçüye, seçkinciliğe, söz sanatlarına karşı olan tavrına değil de ısrarla *nükteyle/şakaya* karşı çıkması dikkatten kaçmaz. Burada vurgulanması gereken bir yan daha vardır. O da Tanpınar'ın Orhan Veli/*Garip* şiiri üzerinde hayatının sonuna kadar düşünmüş olmasıdır. Bu da Tanpınar'ın bütün itiraz ve eleştirilerine rağmen Orhan Veli/*Garip* şiirini önemseydiği, hiç değilse bu şiirin kendi dünyasında yer tuttuğu anlamına gelir.

2.1. Şiiri Söz Sanatlarından Arındırma

Garip şairlerinin başlıca yönelişlerinden biri şiiri söz sanatlarından arındırma çabasıdır. *Garip* ön sözünde "Teşbih, eşyayı, olduğundan başka türlü görmek zorudur" (1941: 6) diyen Orhan Veli, teşbihin/benzetmenin ve diğer söz sanatlarının gereksizliği üzerinde durur. Şairin söylemek istediğini söz sanatlarına başvurmadan söylemesi gerektiği görüşünü taşır (1941: 6-7). Nitekim Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat, poetikalarına uygun şekilde söz sanatlarına başvurmadan şiir yazma uğraşı verirler.

Bunda önemli bir başarıya da ulaşırlar. Oktay Rifat'la Orhan Veli'nin ortak yazdıkları çocuk bilincini yansıtan "Kuş ve Bulut" buna iyi bir örnektir:

Kuşçu amca!
Bizim kuşumuz da var,
Ağacımız da.
Sen bize bulut ver sade
Yüz paralık (1941: 19)

Tanpınar'ın "Cigaranın Dumanı" başlıklı *Garip* öykünmesinde de söz sanatları bakımından benzer bir yapıyla karşılaşılır:

Mîna cigara içiyor
Kaplan esniyor
Ben düşünüyorum.
Çayımız gelince hepimiz birden sevineceğiz.
Kim demiş ki hayat kötüdür (2014: 9).

Anlaşılabacağı üzere bu öykünmede *Garip* şiirinde olduğu gibi yaşanan hayat, mecazlardan, benzetmelerden, metaforlardan kısacası söz sanatlarından arındırılmış bir dille sunulur.

2.2. Şaşırtıcı Son

Garip şiiri, şaşırtmayı, şiiri şaşırtıcı sonla bitirmeyi bir teknik olarak geliştirir. Orhan Veli'nin "Ne Kadar Güzel" şiiri buna örnek olarak verilebilir:

Çayın rengi ne kadar güzel;
Sabah, sabah;
Açık havada.
Hava ne kadar güzel!
Oğlan çocuk ne kadar güzel!
Çay ne kadar güzel! (1941: 58)

Benzer şekilde Melih Cevdet'in "Islık Çalmak" şiiri de buna örnek gösterilebilir:

Balıklar için deniz lâzım,
Sevişmek için işsiz olmak
Ve geceleri yatakta
Duymamak için tabanların sızını
Zengin olmak lâzım
Halbuki ıslık çalmak için
Birşey lâzım değil (1941: 21)

Tanpınar'ın *kitap-lık*'ta yayımlanan benzetmelerinde de *Garip*/Orhan Veli şiiriyle benzer şekilde şaşırtma ve şaşırtıcı sonla bitirmeyle karşılaşılır:

Kahvede oturan kız,
Düşünür müsün Nurullah Ataç'ı
Saksılarda kuşkonmaz
Ve içimizde üzüntü
Bir tavla oynasak (2014: 9)

Bu küçük metinde Tanpınar, Orhan Veli/*Garip* şiirini âdeta birkaç dizede toplamak istemiş gibidir. O, *Garip* benzeri bu küçük öykünmeyi, beklenmedik şaşırtıcı sonla bitirmekle kalmaz, Orhan Veli/*Garip* şiirinin neredeyse bütün özelliklerini sergileme uğraşına girişir. Bir başka açıdan bakıldığında mantık bağıni koparır, öykündüğü *Garip* şiirinin yansılmasını yapar. Bunda da başarılı olur.

2.3. Eda

Garip kitabının başına "Önsöz" olarak koyduğu poetik yazısında Orhan Veli, şiirin bütün özelliğinin edasında olduğunu söyler. Onu da anlamla ilişkilendirir. Edanın insanın beş duyusuna değil ruhuna seslendiğini ifade eder: "Şiir bütün hususiyeti edasında olan bir söz san'atıdır. Yani tamamıyla mânadan ibarettir. Mâna insanın havassı hamsesine değil ruhiyatına hitap eder" (1941, 10). *Garip* kitabının 1945'teki ikinci baskısında "ruhiyatına hitap eder" in yerini "kafasına hitabeder" (1945: 15) alır. Orhan Veli'nin kaleminde pek de açıklık kazanmayan eda, sözlüklerde "davranış, tavır" (Akalin, 2005: 599); "tarz, üslup, davranış ve anlatış biçimi" (Ayverdi) şeklinde karşılık bulur. Bu da Orhan Veli'nin şiirde söyleyiş tarzını öne çıkardığı; ona göre şiirin gücünü söyleyiş tarzından, biçeminden, söyleminden aldığı anlamına gelir.

Tanpınar'ın *Garip* benzetmeleri, Orhan Veli'nin eda kelimesiyle ifade ettiği söyleyiş tarzının özelliklerini taşır. O, *Garip* şiirinin benzerini yazabilmek için *Garip* şiirinin edasını bir başka ifadeyle söyleyiş tarzını (biçimini, söylemini) ödünçler. Onun *Garip* şiirine yaptığı benzetmelerdeki başarı yahut başarısızlığın belirişi daha çok edasına yani söyleyiş tarzına bağlıdır. Orhan Veli'nin "Sevdaya mı Tutuldum" şiirinde söyleyişteki kıvraklık buna örnek gösterilebilir:

Benim de mi düşüncelerim olacaktı,
Ben de mi böyle uykusuz kalacaktım,
Sessiz, sedasız mı olacaktım böyle?
Çok sevdiğim salatayı bile
Aramaz mı olacaktım?
Ben böyle mi olacaktım? (1941: 47)

Tanpınar da *Garip* şiirinin dil ve üslup özelliklerini ödünçleyerek *Garip* mensuplarının anlamı öne çıkaran kısa metinlerine benzer metinler

yazar. Onun "Kahveleri Severim" öykünmesi bunlar arasında sayılabilir:

Sulh zamanında erkekler
Kahvelerde otururlar,
İskambil oynarlar, çay içerler, lokum yerler
Ve bazen de büyük meseleler üzerinde
Ciddiyetle münakaşa ederler
Kahveleri severim (2014: 9).

Bu kısa öykünmede *Garip* şiirinin söz sanatlarından arınmış, basit, kıvrak, beklenmedik ve hızla biten söyleyiş tarzını, özellikle son dizedeki ortak edayı yakalamak mümkündür.

Bir başka örnek olarak Tanpınar'ın üç dizelik "Yağmurlu Havalarda" öykünmesi gösterilebilir:

Yağmurlu havaları insan sever
Bilhassa güneş açınca
Eski ayakkabıları boyatmak için (2014: 9)

Onun daha sonraki yıllarda "Türk Edebiyatında Cereyanlar" başlıklı makalesinde üstü kapalı bir şekilde Japon şiirinin haikusuna gönderme yaparak eleştirdiği *Garip* şiirindeki kısa biçimin benzerini yazdığı bu metinde Orhan Veli/*Garip* şiirinin edasını taklit ettiği açıkça görülür. Tanpınar'ın "Sulh Olursa" eskizi, daha çok eda kelimesi çerçevesinde Orhan Veli'nin "Harbe Giden" şiirini anıştırır, onunla açık metinlerarasılıklar kurulabilecek özellik taşır. Orhan Veli, söz konusu şiirde şöyle bir söyleyişe yönelir:

Harbe giden sarı saçlı çocuk!
Gene böyle güzel dön;
Dudaklarında deniz kokusu,
Kırpıklarında tuz,
Harbe giden sarı saçlı çocuk! (1941: 58)

Tanpınar'ın metni ise şu şekildedir:

Sulh olursa askere gidenler
Şüphesiz geri dönecekler
Ve hepsi birden
Karılarını biraz ihtiyarlamış
Çocuklarını büyümüş bulacaklar
Harbe kızacaklar (2014: 9).

Onun *Garip* şiirinin edasını yakalama çabası, "Kitabe-i Seng-i Mezar I"e öykündüğü başlıksız metinde daha belirgindir:

Hiçbir şeyden çekmedi dünyada
Nasırdan çektiği kadar.
Hattâ çirkin yaratıldığından bile
O kadar müteessir değildi.
Ayakkabısı vurmadiği zamanlarda
Anmazdı ama Allah'ın adını,
Günahkâr da sayılmazdı.

Yazık oldu Süleyman efendiye (1941: 53).

O, Süleyman Efendi ile birlikte Orhan Veli'nin, Melih Cevdet'in ve Oktay Rifat'ın da adını anarak açık bir metinlerarasılık kurar. Süleyman Efendi tipini, II. Dünya Savaşı içinde yazdığı anlaşılabilir metinde, küçük devletlere doğru genişletir. "Kitabe-i Seng-i Mezar I"ın benzerini II. Dünya Savaşı'nda işgal edilen, yıkılan devletler, ülkeler üzerinden yazmış olduğu izlenimi verir:

Merhum Süleyman Efendi'ye benzeyen devletler
Bu fani âlemden çekilip gittiler
Tek hâtıraları
Boyaları eski haritalarda
Ve borçları Amerika bankalarında
Mersiye söyledi onlara kuşdilinden
Melih Cevdet, Oktay Rifat, Orhan Veli (2014: 9)

Tanpınar, bu *Garip* eskizlerinde de görüldüğü üzere, *Garip*/Orhan Veli şiirinin daha çok edasını/söyleyiş tarzını/söylemini ödünçler.

2.4. Mizah/Nükte/Alaysı/Espritüel/İronik Dil ve Söylem

Garip şiirinde geniş yer tutan öğelerden biri, Tanpınar'ın "yarenlik" ve "şaka" kelimeleriyle karşıladığı espritüel, alaysı, ironik söyleyiştir. Mizah/nükte/alaysı, espritüel, ironik söyleyiş, *Garip* şiirinin karakteristik özelliklerinden biridir. Tanpınar, yaptığı *Garip* benzetmelerinde bu espritüel, alaysı, ironik dili kullanma ustalığının peşindedir. Bu söyleyişin/söylemin ikili bir işleyişe sahip olduğu söylenebilir. Birincisi Orhan Veli/*Garip* şiirinde görülen tarzda hayata bir mizah/nükte/ironi/alaysı bakışla yaklaşılmasıdır:

Dostum Nurullah Ata
Ne damattır ne kaynata (2014: 9)

Yukarıdaki iki dizeden oluşan öykünme buna örnek verilebilir. Onun şu söyleyişi

de bunu açıkça gösterir:

Tarçınlı baklavaya benziyor
Yahya Kemal'in gazelleri
Tadından bayılmış esniyor
Ali Nihad Tarlan Kayseri'de (2014: 9)

İkincisi ise Tanpınar'ın benzetmelerinin, Mîna Urgan'ın ifade ettiği üzere, imtihan "mümeyyiz"liği sırasında yazılması, işi pek de ciddiye almadığının hatta bu yolla Orhan Veli/*Garip* şiirini alaya aldığıının, bu tür metinlerin yazılmasının hiç güç olmadığını göstermeye çalıştığıının sezgisini verir. Yazdıklarını korumak, dergilere göndermek, şiir kitabına almak yerine atması da bu görüşü destekler.

2.5. Uzak Göndermeler/Beklenmedik Tarzda Bitiriş

Orhan Veli/*Garip* şiirinde uzak göndermelere, beklenmedik bir sonla şiirin bitirildiğine/sonlandırıldığına tanık olunur. Böylece şair, metne acıcılık, çarpıcılık kazandırır. Örnek olarak Melih Cevdet'in "Islık Çalmak" başlıklı söyleyişleri gösterilebilir:

Balık için deniz lâzım
Sevişmek için işsiz olmak,
Ve geceleri yatakta
Duymamak için tabanların sızısını
Zengin olmak lâzım.
Oysa ıslık çalmak için
Bir şey lâzım değil (1941: 21)

Tanpınar, Melih Cevdet'in bu söyleyişine uygun düşecek şekilde uzak gönderme ve beklenmedik tarzda bitirmeye yönelerek *Garip* şiirinin benzerini yazar:

Yağmurlu havaları insan sever
Bilhassa güneş açınca
Eski ayakkabıları boyatmak için (2014: 9)

veya

Kahvede oturan kız,
Düşünür müsün Nurullah Ataç'ı
Saksılarda kuşkonmaz
Ve içimizde üzüntü
Bir tavla oynasak (2014: 9)

Anlaşılabacağı üzere uzak göndermelerle, beklenmedik sonla metin anlamdan kaydırılır. Kendi içerisinde tutarlılığı azaltılır. Bu da *Garip* şiirinde

olduğu gibi, bağlantısızlığı, buna bağlı olarak şaşırmanı getirir. Nitekim,

Tarçınlı baklavaya benziyor

Yahya Kemal'in gazelleri

Tadından bayılmış esniyor

Ali Nihad Tarlan Kayseri'de (2014: 9)

söyleyişindeki son dize hiç de beklenmeyen bir bitirişi ifade eder. Konuşan özne, son dizede anlamı ilk üç dizeden kopararak metni beklenmedik tarzda tamamlar.

2.6. Akla Dayanan, Duyguyu Öteleyen, Seküler Bir Şiir

Orhan Veli/*Garip*, akla dayanan, duyguyu öteleyen, seküler bir şiir kurar. "Türk Edebiyatında Cereyanlar" başlıklı yazısında Tanpınar bu durumu "Süleyman Efendi, her türlü idealizmin ve değer hiyerarşinin dışında ilk doğmuş insan yahut bilinmeyen ameliyelerden geçmiş ve transcendantal'le her türlü alâkasını kesmiş bir mahlûk gibi sadece var olmakla yetinir" (1992, 115) cümlesiyle "Kitabe-i Seng-i Mezar"daki Süleyman Efendi tipi üzerinden belirtir (1941: 115). Onun Süleyman Efendi tipi üzerinden yaptığı bu belirlemeyi, seküler dünya algısı çerçevesinde bütün *Garip* şiirine doğru yaymak mümkündür. Orhan Veli/*Garip*'te olduğu gibi, Tanpınar'ın benzetmeleri de akla dayanan, duyguyu öteleyen, seküler metinlerdir. Bunu *Garip*'te toplanan Orhan Veli'nin, Melih Cevdet'in, Oktay Rifat'ın metinlerinde görmek mümkündür. Oktay Rifat'ın "Şükür" şiiri örnek olarak gösterilebilir:

Potinlerime ve paltoma

Teşekkür etmeliyim.

Teşekkür etmeliyim yağın kara,

Bugüne, bu sevince..

Kara bastığım için şükür;

Şükür, gökyüzüne ve toprağa;

İsmi bilmediğim yıldızlara,

Suya ve ateşe hamdolsun! (1941, 29)

Bu metinde yapılan şükür, aşkın bir varlığa değil, eşyaya ve tabiat varlıklarına yönelik olması bakımından seküler bir karakter gösterir. Buna karşılık Tanpınar'ın "Yağmurlu Havalarda",

Yağmurlu havaları insan sever

Bilhassa güneş açınca

Eski ayakkabıları boyatmak için (2014: 9)

veya Orhan Veli'nin "Kitabe-i Seng-i Mezar" şiirine açık öykünmede bulunduğu görülür:

Merhum Süleyman Efendi'ye benzeyen devletler
 Bu fani âlemden çekilip gittiler
 Tek hâtıraları
 Boyaları eski haritalarda
 Ve borçları Amerika bankalarında
 Mersiye söyledi onlara kuşdilinden
 Melih Cevdet, Oktay Rifat, Orhan Veli (2014: 9)

Bu söyleyişte hatta diğer benzetmelerinde de, *Garip* şiirinde olduğu gibi, akla dayanma, duyguyu öteleme ve seküler dünya algısı yer alır.

2.7. Can Sıkıntısından Yazılmış Metinler, Eskizler ve Oyun

Mîna Urgan'ın anlatımıyla Tanpınar, bu öykünmeleri, imtihan görevi sırasında biraz da can sıkıntısından yapmış görünmektedir. Bu metinler, Haluk Oral'ın ifadesiyle "karalama" (2016: 25) olarak görülebileceği gibi, resim diliyle birer eskiz olarak da değerlendirilebilir. Eskiz taslak, tamamlanmamış eser, ön çalışma anlamına gelir. Mîna Urgan'ın verdiği bilgiye göre Tanpınar'ın bu tür metinleri imtihan görevi sırasında kısa zamanlarda kâğıtlara yazıp atması ve 1959'da hastanede tuttuğu günlüklerinde asıl şiirlerindeki özeni göstermeksizin iki öykünmeye daha yer vermesi bunu gösterir.

Bu metinlere birer eskiz gözüyle bakılabilir. Mîna Urgan'ın ifade ettiği üzere Tanpınar, bu öykünmeleri imtihan sırasında kısa zaman dilimlerinde yazıp atar. Âdeta Orhan Veli/*Garip* şiirinin bir provasını yapar. Bunların Mîna Urgan tarafından Orhan Veli'ye gönderildiğini bilmesi, onu kışkırtıyor, belki de bir oyuna çevirdiği benzerini yazmak, onun için eğlenceye dönüşüyor olmalıdır. Yazdığı metinleri Orhan Veli'ye gönderen Mîna Urgan'a "selam söyle" demesine bakılırsa bu oyuna Orhan Veli'yi de ortak ettiği söylenebilir. Düzyazılarında oyun fikrine yatkın olduğu anlaşılan Tanpınar'ı *Garip* şiirinde yer alan oyun fikri harekete geçirmiş olmalıdır. Nitekim arkadaşı Nurullah Ataç için söylediği,

Dostum Nurullah Ata
 Ne damattır ne kaynata (2014: 9)

dizeleri Nurullah Ataç üzerinden espriye, nükteye dayanan bir oyun kurduğunu gösterir. Oysa Tanpınar'ın asıl sanatını temsil eden şiirinde oyunla karşılaşılmaz.

Sonuç

Şiir sanatını saf şiir anlayışı çevresinde kuran Ahmet Hamdi Tanpınar, Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat'ın ortaya koyduğu *Garip* şiirini dönemin kimi yazar, şair ve eleştircileri gibi zaman zaman eleştirme yoluna gider. *Garip* mensuplarının Türk edebiyatında serbest şiiri yaygınlaştırdıkları görüşünü taşır. Kimi noktalardan bu şiiri beğenmez. *Garip* şiirini popülist bir şiir olarak

değerlendirir. Orhan Veli/*Garip*'in şiirde "şaka" ve "yarenlik" yaptığını, "nükte"ye başvurduğunu ifade eder. Şakaveyarenliğin şiirle bağdaşamayacağı görüşündedir. Bununla birlikte *Garip*/Orhan Veli şiirinde dikkate değer yanlar da bulur.

Orhan Veli/*Garip* şiirini eleştiren Tanpınar, *Garip* şiirinin ilgiyi üzerine toplamasının da etkisiyle Orhan Veli/*Garip* şiirinin benzerini yazmak yoluna gider. Yazdığı metinlerden bir kısmı Mîna Urgan tarafından Orhan Veli'ye gönderilir. İmtihan görevi sırasında yazılan bu metinlerde *Garip* şiirinin benzerini yazmakta başarı gösterdiği söylenebilir. Tanpınar'ın bu metinleri yazmasında çeşitli etkenlerin rol oynadığı sonucuna varmak mümkündür.

Denebilir ki Tanpınar, Orhan Veli/*Garip* benzeri şiir yazmada kendini sınarken bir yandan da *Garip* şiirini alaya alır. Aynı zamanda bu, kendi dünyasında bir meydan okuma, Orhan Veli/*Garip* şiirinin kolayca yazılabileceğini kendine ve yakın çevresine ve hatta *Garip* mensuplarına gösterme girişimidir. Diğer yandan önemli tarafıyla karşı olduğu Orhan Veli/*Garip* şiirinin ömrünün sonuna kadar iç dünyasında yer tutması, bir kompleksi gösterir. O, şaka yapan, alaya alan, hicveden bu popüler şiirin şairine sağladığı şöhreti kendi şiirinin ilgi toplamaması çerçevesinde bir probleme dönüştürür. Elde bulunan metinlerden sekizini *Garip* kitabının yayımlandığı süreçte, ikisini 1959'da yazdığı anlaşılan bu öykünmeleri, dergilerde yayımlanması 1961'de sağlığında baskısı yapılan şiir kitabına almaması da Orhan Veli/*Garip* benzetmelerini ciddiye almadığı, hiç değilse estetiğinin dışında tuttuğu anlamına gelir.

Sonuç olarak Tanpınar, kendi estetiğinin dışında olan, 1940-1950 yılları arasında öne çıkan Orhan Veli/*Garip* şiirini denemiş, aynı zamanda Orhan Veli/*Garip* şiirinde kendini denemiş, bu şiirin yazılabileceğini kendine, yakın çevresine ve Orhan Veli'ye göstermek istemiş, bunda da belirli bir başarı yakalamış, bu eğlenceli işi, bir oyuna çevirmiş görünmektedir. Buraya kadar verilen bilgilerden ve değerlendirmelerden hareketle onun Orhan Veli/*Garip* şiirinin benzerini yazmaktaki temel hedefinin bu tarz şiirin kolayca yazılabileceğini göstermek olduğu çıkarımında bulunmak güç olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akalın, Şükrü. *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.
- Aktulum, Kubilay. *Metinlerarası İlişkiler*. Öteki Yayınevi, 1999.
- Aktulum, Kubilay. *Metinlerarasılık//Göstergelerarasılık*. Kanguru Yayınları, 2011.
- Ayverdi, İlhan. *Kubbealtı Lugati*. <https://www.lugatim.com/s/eda> Erişim tarihi: 20.03.2024.
- Cemal Süreya. *Şapka Dolu Çiçekle (Denemeler)*. Ada Yayınları, 1976.
- Çınarlı, Mehmet. "Yahya Kemal'den Bir Şiir Dersi." *Hisar*, c. 20, s. 261, Temmuz 1979, ss. 3.
- Enginün, İnci – Kerman, Zeynep. *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa*. Dergâh Yayınları, 2008.
- Kaplan, Mehmet. *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*. Dergâh Yayınları, 1963.
- Oral, Haluk. *Bir Roman Kahramanı Orhan Veli*. Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- Orhan Veli. *Garip*. Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi, 1941.
- Orhan Veli. *Garip*. Ölmez Eserler, 1945.
- Orhan Veli. *Yenisi*. İnkılâp Kitabevi, 1947.
- Sazyek, Hakan. *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1996.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. *Şiirler*. Yeditepe Yayınları, 1976.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. *Edebiyat Üzerine Makaleler*. Dergâh Yayınları, 1992.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. *Yaşadığım Gibi*. Dergâh Yayınları, (?).
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. *Edebiyat Dersleri*. Hazırlayan Abdullah Uçman, YKY, 2002.
- Üster, Celâl, "Melih Cevdet'le Garip Üstüne." *Cumhuriyet Kitap*, y. 2, s. 90, 6 Aralık 2002, ss. 5.

